

KIRGIZLARDA ŞAHIS ADLARI

TUŞ, Muhittin*

KIRGIZİSTAN/KYRGYZSTAN/КИРГИЗИЯ

ÖZET

İnsanlara, doğumdan itibaren anne-babaları tarafından bir ad verilir. Türklerde ad verme geleneği özel önemi olan bir husustur. Bu gelenek asırlar boyunca kimi zaman bazı değişikliklere uğrasa da günümüze kadar gelmiştir. Bu gelenek, Oğuz, Kazak, Özbek, Kırgız gibi değişik Türk grupları arasında hâlâ devam etmektedir.

Bu araştırma, Kırgızların çocuklarına verdikleri adlar üzerine yapılmıştır. Araştırmada tüme varım modeli kullanılarak elde edilen veriler değerlendirilmeye; Kırgızların çocuklarına verdikleri adlarla hangi kültürel kaynaklardan etkilendikleri, bunların adlarda nasıl yansındıkları, en yaygın kullanılan adların neler olduğu gibi sorulara cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

Bu bildiride, Kırgız isim verme geleneği üzerine; Türk, Arap ve son iki yüzyılda Rus kültürünün etkileri incelenmiştir.

Bu araştırma, iki aşamalı olarak planlanmıştır. İlk olarak bu isimlerin anlamları ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci olarak da, bunlar öncelikle Türkiye’de sonra da diğer Türk Cumhuriyetlerinde adlar üzerine yapılan çalışmalarla karşılaştırılmış ve bunlar arasındaki benzerlikler veya farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu inceleme esnasında 21.413 Kırgız ismi tespit edilmiş ve bunun 3213’ü başka bir kişi tarafından kullanılmamıştır. Bunun yanında, 21.413 kişinin arasından 239 kişinin “Nargiza” adını kullandıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Onomastik, Türklerde ad verme, Kırgız adları, Kırgız kültürü.

ABSTRACT

Person Names in Kyrgyz Culture

People are named by their parents with their birth. Naming the siblings in Turkish culture has a special importance. This naming tradition has been continued till today, by having small changes in passing times. This naming tradition is living today in Oghuz, Kazakh, Uzbek, Kyrgyz and some other Turkic communities.

This study is conducted to find out the naming tradition in Kyrgyz culture.

* Doç. Dr, Kırgızistan Manas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. BİŞKEK/KIRGIZİSTAN. e-posta: muhittintus@hotmail.com

In addition, in this study, method of induction is used to answer questions such as what cultural elements effects Kyrgyz people naming their kids, how cultural elements reflected on the name of Kyrgyz people, what are the most common names in the Kyrgyz people.

In this paper, the influences of Turkic, Arabic, Persian and last two centuries the Russian cultural elements on Kyrgyz naming tradition were analized.

This search, was planed in two stages. Firstly, a semantic study was applied. Secondly, the evaluation of this study was comparied with those in Turkey and the other Turkic Republics, and the similarities and differences between them were intrudoced. During this analizing proces, there were 21.413 names selected. Among this number of people, 3213 have unique names. That means it doesn't belong to another person. However, it was understood that among 21.413 person only 239 held the names of Nargiza.

Key Words: Onomastic, naming in Turkish culture, Kyrgyz names, Kyrgyz culture.

Evrendeki her bir nesnenin/varlığın bir adı olduğu gibi kişi de adıyla bilinir. Bu nesnelere adlarıyla ilgilenen çeşitli bilim dalları gelişmiştir ve hâlâ gelişmekte olanlar da vardır (Caparov, 1976: 3). İnsanların verdikleri çeşitli adlarla uğraşan bilim dalına *onomastik* denilmektedir (Orcan, 1984). Adbilim de denilen bu alanda insanlar neden ad verirler? Bu verdikleri adların bir özelliği var mıdır? Sadece insanlara değil diğer nesnelere özellikle de coğrafi mekânlara verilen adlar çok daha önceleri tarihçilerin dikkatini çekmiş (Yıldırım, 1984); neden insanlar coğrafi mekânlara adlar veriyorlar (Yediyıldız, 1984)? Bunları verirken insanları etkileyen bir düşünce var mıdır (Eröz, 1984)? Aynı olan ya da farklı olan adların bu niteliklerinde belli bir düşüncenin etkisi var mıdır (Gökay, 1984)? Gibi soruları bilim adamları yıllardır cevaplandırmaya çalışırken bu alanın müstakil bir bilim dalı olarak gelişmesine de yol açmışlardır.

Bu bağlamda biliyoruz ki bir kişiye, doğumdan itibaren anne-babaları tarafından bir ad verilir. Bu ad verilemesi ile ilgili bir millete özgü davranışlar mutlaka vardır. Diğer milletlerde de yeni doğan birine ad verilmesi ile ilgili bir takım alışkanlıkların (Freeman, 1973; Hook, 1982; Jones, 1990; Steward, 1979) olmasının yanında Türklerde ad verme geleneğinin özel bir önemi vardır (Akalin, 1989: 68; Akalin, 2007). Bu geleneği, tarihî verileri yıllar boyunca sözlü kültürle aktararak taşıyan destanların içinde bulabiliyoruz (İnayet, 2006: 362)¹. Ad verme ritüellerinin önemi, Oğuz, Kazak, Özbek, Kırgız gibi (Capar[ov] Uulu, 1994: 6) değişik Türk kavimleri arasında hâlâ devam etmektedir. Bu gelenek, asırlar

¹ Bu eserde Kâşgarlı Mahmud'un doğumu ve babasının ona adını verişiyile ilgili törenlere dair anlatılan hikâyeler yer almaktadır.

boyunca kimi zaman bazı değişikliklere uğrasa da günümüze kadar gelmiştir(Kibar, 2005; 17). Bu noktada, bu çalışmada, Kırgızlardaki ad verme geleneği nedir? Bu geleneğin hâlâ devam eden yönleri var mıdır? Kırgızlar çocuklarına verdikleri adlarla hangi sosyal ve kültürel düşüncenin etkilerinde kalmışlardır? (Karayeva, 2006)? gibi sorulara cevap aranacaktır.

İnsanın doğumuyla kişiye verilen ad, bunu evrende var olan diğer nesnelere ayırt etmekte kullanılan bir tanımlamadır. Kişi adlarının başlangıçta salt ayırt edici niteliği varken bu zamanla değişik toplumlarda farklı anlamlar ve kültürel özellikler yüklenerek çok daha değişik roller üstlenmiştir; bundan dolayı isimlerin farklılığında ve verilış biçimlerinde bir gelenek, bir kültür oluşmuştur (Cottle, 1987; Hanks-Flaviag1988). Türklerde ad verilili ile ilgili Oğuz Destanında zengin örnekler vardır. Buna göre doğan kişiye doğar doğmaz ad verilmez, kişi yaşadıkça özelliğine göre adını kendisi kazanırdı. Kendisinin kazandığı bu adla da kişi ömür boyu kıvançla gururla yaşardı (Alimbaev, 1991: 8, 9). Belki adında taşıdığı özelliği her zaman göstermesi beklenmezdi; ama kendisine her seslendirildiği, adı her defasında söylenildiği zaman bu kıvanç kendisine bir kez daha hatırlatılmış olacaktı. Bu hatırlatma sadece kendisine de değil çevresindekilere de yapılmış olacak; böylece kişinin adı sadece onu evrendeki diğer nesnelere ayırt edecek salt bir vasıftan öte bir takım mesajlar veren imge hâline gelecektir. **Dede Korkut Destanı**'ndaki *Boğaçhan* tanımlaması, bu rolünü, Boğaçhan'a ömrünün sonuna kadar sürdürtecektir. Diğer taraftan, kişi kendisi ile ilgili yapılan bu tanımlamadan sadece çevresini etkilemiş olmayacaktır. Bu tanımlamadan aynı zamanda kendisi de en az çevresindekiler kadar etkilenecektir. Türkiye'de bir söz vardır: "Bir adama kırk kere deli desen o deli olur" diye. Burada anlatılmak istenen, kişiye sürekli hatırlatılan unsurların onu mutlaka etkileyeceğidir. Başka bir ifadeyle bir insana sürekli "deli" ya da "kahraman" denilse bu sözün o kişiyi etkilemesi beklenmektedir (Tuş, 1996: 14). Kişilerin adları da bu bakımdan önemlidir. İslâm dini de, kişilerin isimlerden etkileneceğini düşünerek müslümanların çocuklarına güzel isimler koymaları gerektiğini tavsiye etmektedir.

Aslında konu, araştırmacının, daha Türkiye'den Kırgızistan'a ilk geldiğinde Kırgızlardaki adlarla karşılaştığında dikkatini çekmişti. Belki her zaman bir bölgeden başka bir bölgeye gitmiş herkesin dikkatini çekecek farklılık bulmak mümkündür. Bu düşüncelerin etkisiyle başlayan gözlemi sonucunda, soru ve veri toplamalarla araştırma somutlaşmaya başladı; fakat bir problem vardı: Kırgız adları konusunda verileri nasıl elde etmek mümkündür? Kırgızistan coğrafyasında arşiv kayıtları henüz bulunmamaktadır; olanlar da Moskova'da yer almaktadır (Cigitiov, 2006: 521); dolayısıyla tarihî devirler hakkında arşivlere dayalı bir araştırma yapmanın zorluğu söz konusudur. Bunun yerine tüme varım modeliyle bugünkü Kırgızların isimlerini toplayarak geleneksel toplum karakterini taşıyan Kırgız toplumundan değişimin nispeten yavaş olmasından hareketle eski Kırgızlarda da aynı isimlerin geçerli olduğu kabul edilmelidir (Caparov, 1984:

4; Osmonkulov, 2001: 5). Böylece buradan hareketle hem bugünkü hem de eski Kırgız toplumuna ait bilgileri elde etmiş olacağız.

Ancak araştırmacının, karşılaştığı her bir Kırgız ile yaptığı, kendisinin adına yönelik konuşmanın sonundaki verileri toplamak, ne derece sağlıklı bir sonuca götürebilirdi? Okuyucuya, söz konusu verilerin ne kadar özenle seçilip seçilmediği konusunda güven verebilirdi? İlk başlarda karşılaştığımız Kırgızlar adları arasında çok sayıda erkeklerden “Bakit”, kızlardan da “Cıldız” adları vardı. Biz de bu isimlerin gözlemlerimiz sonucunda, çok yaygın olduğuna kani olduk. Ancak bizim bu kanaatimiz ne kadar gerçekleri kapsar ya da bilimsel bir sonuçtur? İşte bu düşünceden hareketle bizim tek tek –belki de tesadüfen çok sayıda– karşılaştığımız –*Bakit* ve *Cıldız* gibi– şahısların isimlerini derleyerek bir sonuca varmak yerine resmî bir rakam olmanın yanında bu konuda özellikle seçilmemiş ve aynı zamanda Kırgızları temsil edecek, bütün Kırgızistan’daki isimleri bir şekilde içinde barındıracak bir veri grubu aramaya başladık. En sonunda Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesinin Öğrenci Seçme Sınavına girmek için müracaat edenlerin isimlerini kullanmanın, bu konuda en uygun veri olduğuna karar verdik. Neden Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesinin Öğrenci Seçme Sınavı verileri, en uygundur; çünkü Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, hemen hemen bütün Kırgızistan’ı kapsayacak nitelikte yaptığı tanıtımlarla Kırgızistan’daki her bölgenin öğrencilerini üniversitesinde okuyabilme hakkını kazanması için Öğrenci Seçme Sınavına girmeye davet ve teşvik etmektedir. Böylece güneyden kuzeye bütün Kırgızistan’ın her bir bölgesinden öğrenciler bu sınava girmek için müracaat ederler. İşte burada, buna müracaat edenlerin isimlerini araştırmada veri olarak kullanmanın en doğru sonucu vereceğine karar verildi². Burada, hem Batkenli, Talaslı, Isık Göllü, Çuyulu, Oşlu ve Celâlabadlı öğrenciler var; hem kırsal kesimden hem şehirden öğrenciler var; hem de sosyal statü ve ekonomik durumları farklı öğrenciler mevcut. Böylece hemen hemen her grup ve her bölgeden öğrencilerin bulunduğu, üstelik de bu araştırmaya yönelik olarak düzenlenmemiş, seçilmemiş bir veri topluluğu Kırgızistan’ı tanımlayabilecek en uygun kaynağı teşkil edecektir.

Bu veriler her ne kadar 2003 yılından sonraki dönemi kapsıyor ise de araştırmacı, geleneksel değerlerini hâlâ korumakta olan ve sosyal yapı içindeki değişimin oldukça yavaş olduğu Kırgızların isimler konusunda da mevcut durumun yüz yıllık, iki yüz yıllık, belki de daha fazla geçmişine ait alışkanlıklarını da göstereceği kanaatini taşımaktadır.

Bu düşüncelerle hareket edilerek yapılan araştırmada Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesinin Öğrenci Seçme Sınavı’na 2003-2006 yılları arasında müracaat etmiş kişilerin kayıtlarından yola çıkılarak 22.845 ad tespit edilmiştir.

² Bu eserde Kâşgarlı Mahmud’un doğumu ve babasının ona adını verişiyile ilgili törenlere dair anlatılan hikâyeler yer almaktadır.

Tablo I'de de görüleceği üzere, bunun yaklaşık % 94'ü Kırgızlardan oluşmaktadır. Geri kalan % 6'dan biraz fazlası Kırgız olmayanlardır. Bizim araştırmamız sadece Kırgızlara yönelik olduğu için diğer isimleri hariç tutmak gerekmektedir. Başka bir ifadeyle bu araştırmaya esas teşkil eden Kırgızlara ait kişi adlarının sayısı 21.413'tür. Bunun % 32.³⁶'sini kız adları oluştururken kalan % 67.⁶⁴'si sınava girmek için başvuran erkek öğrencilerle bunların babalarına ait adlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla kız adlarıyla erkek adlarındaki büyük oransızlık, erkeklerin sayısının fazlalığından değil, başvuran bütün kız ya da erkek adaylarının aynı zamanda babalarının adlarının da kayıtlara geçirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Hatta tabloya dikkatle bakılacak olursa da 6.930 kız adına karşılık 3.833 erkek (öğrenci adayı) adının bulunması başvuran kız öğrencilerin sayıları erkek öğrenci adaylarından daha fazladır.

Tablo I: 2003-2006 Yılları Arasındaki Manas ÖSS Kayıtlarındaki Adların Toplamı

MİLLİYET/ DEVLETLER	CİNSİYET								GENEL TOPLAM %
	ERKEK		BELİRSİZ (Babaları)		KIZ		TOPLAM		
		%		%		%		%	
KIRGIZ	3.833	17. ⁹⁰	10.650	49. ⁷⁴	6930	32. ³⁶	21413	100	93. ⁷³
RUS	42	10. ⁶¹	198	50. ⁰⁰	156	39. ³⁹	396	100	1. ⁷³
KAZAK	21	19. ⁸¹	53	50. ⁰⁰	32	30. ¹⁹	106	100	0. ⁴⁶
ÖZBEK	71	21. ⁶⁵	164	50. ⁰⁰	93	28. ³⁵	328	100	1. ⁴⁴
TACİK	11	22. ⁹²	24	50. ⁰⁰	13	27. ⁰⁸	48	100	0. ²¹
DİĞER DEVLETLER	108	19. ⁴⁹	277	50. ⁰⁰	169	30. ⁵¹	554	100	2. ⁴³
	4.086	17. ⁸⁹	11.366	49. ⁷⁵	7.393	32. ³⁶	22845	100	100

Bu tablo için fazladan söylenebilecek söz olarak bu araştırmanın ileriki aşamalarından, belki de araştırmacının kendisi tarafından, Türkiye'deki adlarla bir karşılaştırmanın yapılmasının gerekliliği; arkasından da, sadece Türkiye'deki Türklerin kullandığı adlarla değil, Merkezî Asya'daki Türkistan'daki bütün Türk uruğlarının kullandıkları adların bir karşılaştırmasının yapılması; sonucunda söylenecek mutlaka çok söz çıkacaktır; ama öncelikle ortak olan yanlarla farklı olanların tespit edilerek belki ortak olanların tabii olması beklenirken olmayanların da neden ortak nitelikten uzaklaştıklarının izah edilmesi gerekliliği anlaşılacaktır.

Aslında bu noktada, Kırgız adlarıyla ilgili daha önce hiç mi bir çalışma yapılmamış? Sorusu akla gelebilir. Şüphesiz ki, Kırgızların çocuklarına nasıl adlar verdikleri, belki bundan da önemlisi vermeleri gerektiği, bu adlarla ilgili ne gibi özelliklerin bulunduğu yönünde, Türkiye ile karşılaştırıldığında hem niceliksel bakımdan hem de kronolojik olarak oldukça ileridedir. Bu yazılar hem aktüel gazete ve dergilerde hem de akademik yayınlarda ve kitaplar hâlinde yer

almıştır.³ Aynı zamanda, Kırgızistan'ın Sovyet sistemi içinde yer aldığı dönemler düşünüldüğünde de oldukça önceden de başlamıştır.

Tablo II: Kırgız İsimlerinin Sıklık Değerleri

FARKLI İSİM SAYISI	ORANI %	FARKLI İSMİN TEKRAR SAYISI	ORANI %
3213	15 ^{.00}	1	0 ^{.02}
741	3 ^{.46}	2	0 ^{.04}
349	1 ^{.63}	3	0 ^{.06}
199	0 ^{.93}	4	0 ^{.08}
148	0 ^{.69}	5	0 ^{.10}
108	0 ^{.50}	6	0 ^{.12}
88	0 ^{.41}	7	0 ^{.14}
45	0 ^{.21}	8	0 ^{.16}
41	0 ^{.19}	9	0 ^{.17}
22	0 ^{.10}	10	0 ^{.19}
32	0 ^{.15}	11	0 ^{.21}
17	0 ^{.08}	12	0 ^{.23}
22	0 ^{.10}	13	0 ^{.25}
17	0 ^{.08}	14	0 ^{.27}
20	0 ^{.09}	15	0 ^{.29}
15	0 ^{.07}	16	0 ^{.31}
12	0 ^{.06}	17	0 ^{.33}
9	0 ^{.04}	18	0 ^{.35}
12	0 ^{.06}	19	0 ^{.37}
11	0 ^{.05}	20	0 ^{.39}
4	0 ^{.02}	21	0 ^{.41}
11	0 ^{.05}	22	0 ^{.43}
9	0 ^{.04}	23	0 ^{.45}
16	0 ^{.07}	24	0 ^{.47}
3	0 ^{.01}	25	0 ^{.49}
6	0 ^{.03}	26	0 ^{.50}
8	0 ^{.04}	27	0 ^{.52}
3	0 ^{.01}	28	0 ^{.54}
4	0 ^{.02}	29	0 ^{.56}
10	0 ^{.05}	30	0 ^{.58}

³ Bu çalışmaların sayısı 50'leri geçmektedir. Ancak biz buradaki bazı yazıları kaynakçada vermekle yetineceğiz.

2	0 ^{.01}	31	0 ^{.60}
4	0 ^{.02}	32	0 ^{.62}
3	0 ^{.01}	33	0 ^{.64}
3	0 ^{.01}	34	0 ^{.66}
2	0 ^{.01}	35	0 ^{.68}
3	0 ^{.01}	36	0 ^{.70}
2	0 ^{.01}	37	0 ^{.72}
3	0 ^{.01}	38	0 ^{.74}
4	0 ^{.02}	39	0 ^{.76}
2	0 ^{.01}	40	0 ^{.78}
3	0 ^{.01}	41	0 ^{.80}
4	0 ^{.02}	42	0 ^{.82}
2	0 ^{.01}	43	0 ^{.83}
3	0 ^{.01}	44	0 ^{.85}
1	0 ^{.00}	45	0 ^{.87}
1	0 ^{.00}	46	0 ^{.89}
5	0 ^{.02}	47	0 ^{.91}
2	0 ^{.01}	49	0 ^{.95}
4	0 ^{.02}	50	0 ^{.97}
3	0 ^{.01}	51	0 ^{.99}
1	0 ^{.00}	52	1 ^{.01}
2	0 ^{.01}	54	1 ^{.05}
1	0 ^{.00}	55	1 ^{.07}
3	0 ^{.01}	56	1 ^{.09}
2	0 ^{.01}	57	1 ^{.11}
3	0 ^{.01}	58	1 ^{.13}
1	0 ^{.00}	59	1 ^{.15}
2	0 ^{.01}	60	1 ^{.16}
2	0 ^{.01}	61	1 ^{.18}
2	0 ^{.01}	62	1 ^{.20}
2	0 ^{.01}	63	1 ^{.22}
1	0 ^{.00}	64	1 ^{.24}
1	0 ^{.00}	65	1 ^{.26}
1	0 ^{.00}	66	1 ^{.28}
2	0 ^{.01}	67	1 ^{.30}
2	0 ^{.01}	68	1 ^{.32}
2	0 ^{.01}	70	1 ^{.36}

1	0 ^{.00}	71	1 ^{.38}
3	0 ^{.01}	74	1 ^{.44}
1	0 ^{.00}	76	1 ^{.48}
1	0 ^{.00}	77	1 ^{.49}
1	0 ^{.00}	78	1 ^{.51}
1	0 ^{.00}	79	1 ^{.53}
2	0 ^{.01}	80	1 ^{.55}
1	0 ^{.00}	82	1 ^{.59}
3	0 ^{.01}	83	1 ^{.61}
3	0 ^{.01}	84	1 ^{.63}
1	0 ^{.00}	90	1 ^{.75}
1	0 ^{.00}	91	1 ^{.77}
1	0 ^{.00}	93	1 ^{.81}
1	0 ^{.00}	94	1 ^{.82}
2	0 ^{.01}	103	2 ^{.00}
1	0 ^{.00}	107	2 ^{.08}
1	0 ^{.00}	110	2 ^{.14}
1	0 ^{.00}	111	2 ^{.15}
1	0 ^{.00}	136	2 ^{.64}
1	0 ^{.00}	146	2 ^{.83}
1	0 ^{.00}	155	3 ^{.01}
1	0 ^{.00}	185	3 ^{.59}
1	0 ^{.00}	186	3 ^{.61}
1	0 ^{.00}	207	4 ^{.02}
1	0 ^{.00}	239	4 ^{.64}
2.1413		5.152	

Tablo III: En Çok Kullanılmış Olan (İlk 50) Kırgız İsimleri

İSİMLER		İSİMLERİN TEKRAR EDİLME SAYISI
KRİL HARFLE	LATİN HARFLE	
Наргиза	Nargiza	239
Мээрим	Meerim	207
Кубанычбек	Kubaniçbek	186
Асель	Asel	185
Жылдыз	Cıldız	155
Азамат	Azamat	146
Аида	Aida	136

Таалайбек	Talaybek	111
Айнура	Aynura	110
Назира	Nazira	107
Айзада	Ayzada	103
Каныбек	Kanibek	103
Марат	Marat	94
Улан	Ulan	93
Нурбек	Nurbek	91
Салтанат	Saltanat	90
Бакыт	Bakit	84
Болотбек	Bolotbek	84
Чолпон	Çolpon	84
Адилет	Adilet	83
Айбек	Aybek	83
Бактыбек	Baktıbek	83
Венера	Venera	82
Назгуль	Nazgul	80
Нурлан	Nurlan	80
Айжан	Aycan	79
Акылбек	Akılbek	78
Эркинбек	Erkindik	77
Алтынай	Altınay	76
Жаныбек	Canibek	74
Замирбек	Zamirbek	74
Рахат	Rahat	74
Зарина	Zarina	71
Асылбек	Asılbek	70
Муратбек	Muratbek	70
Курманбек	Kurmanbek	68
Махабат	Mahabat	68
Мирлан	Mirlan	67
Омурбек	Omurbek	67
Эльвира	Elvira	66
Руслан	Ruslan	65
Чынгыз	Çingız	64

Темирбек	Temirbek	63
Эльнура	Elnura	63
Нурзат	Nurzat	62
Элиза	Eliza	62
Алмаз	Almaz	61
Динара	Dinara	61
Максат	Maksat	60
Назгул	Nazgul	60
Бермет	Bermet	59
Данияр	Daniyar	58
Жолдошбек	Coldoşbek	58
Кадырбек	Kadırbek	58
Асанбек	Asanbek	57
Тилек	Tilek	57
Айгерим	Aygerim	56
Болот	Bolot	56
Чынара	Çınara	56
Мирбек	Mirbek	55
Канатбек	Kanatbek	54
Эрмек	Ermek	54
Кундуз	Kunduz	52
Анарбек	Anarbek	51
Жазгул	Cazgul	51
Рысбек	Rısbek	51
Айпери	Ayperı	50
Анара	Anara	50
Бактыгул	Baktıgul	50
Самат	Samat	50

Ancak her ne kadar sübjektif de olsa bunların Kırgızlar üzerindeki etkileri bu çalışmanın sahibi tarafından beklenmedik düzeyde olduğu değerlendirilmiştir. Bütün bunlara rağmen Kırgızların geleneklerini devam ettirdikleri de bir gerçektir.

Şimdi gelelim 21.413 kişiye ait Kırgız adlarının tasnif ve analizlerinden ne gibi sonuçlar çıkarılabildiğine: **Tablo II**'de de görüleceği üzere, söz konusu 21 binden fazla ismin içinde 5.152 adet farklı isim kullanılmıştır. Bunun 21 bin kişinin içindeki oranı % 24'tür. Başka bir ifadeyle Kırgızların % 76'lık bir kısmı

birbirlerine benzemeyen adlar kullanmaktadırlar; oysaki Türkiye’de yapılan bir araştırmada 4 adet ismin grup içindeki dağılımı % 60’ları geçmektedir (Tuş, 1999: 85). Ortak isimlerin Kırgız adları arasındaki bu frekans dağılımının Türkiye’de yapılan bu araştırma sonuçlarına göre düşük çıkması Kırgızların kullandıkları adların zenginliğine, başka bir ifadeyle çok farklı farklı adları kullandıklarına işaret etmektedir. Meselâ 3.213 adet isim 21 bin kişinin yer aldığı bir listede sadece 1’er kere yer almışlardır. Bunun da oranı % 15’tir. Diğerleri bunun yanında (% 3.⁴⁶) ile devam etmektedir; ama dağılım oldukça zengindir.

Bu tabloyu tersine çevirerek bakacak olursak; en çok tekrar eden isimlerle ilgili de söylenecek ilginç hususlar söz konusudur. 25’ten 239’a kadar tekrar etmiş isimler tekrar edilişleri bakımından bunların sayısı hemen hemen 1 ile 3 arasındadır. **Tablo III**’te de görüleceği üzere, en çok kullanılmış olan isim Nargiza’dır. Bu isim 239 kere tekrar edilmiş; başka bir ifadeyle 21 bin kişilik isimler arasında 239 kişinin ismi Nargiza’dır. Bu da, bir bakıma Kırgızlar arasında Nargiza adının çok yaygın olduğu sonucunu doğurmaktadır. Nargiza’dan sonra 215 kişinin kullanmış olmasıyla Asel gelmektedir. Ancak Asel adının kullanımı yazılışının farklılığından dolayı iki farklı kategoride yer almıştır. Yazılışının farklılığı da, ileride de tekrar değinileceği üzere, Asel adının Kiril alfabesindeki inceltme işareti diyebileceğimiz miyakıznakla bitirilerek yazılmış olmasından kaynaklanmaktadır. İnceltme işareti kullanılarak yazılmış 185 Asel adının yanında 30 adet daha inceltme işareti olmadan yazılanlar vardır. Sırada 207 kişinin kullanmış olmasıyla Meerim gelmektedir. Bunu da, 186 kişinin kullanmış olmasıyla Kubançbek, 155 kişinin kullanmış olmasıyla Cıldız, 146 kişinin kullanmış olmasıyla Azamat, 136 kişinin kullanmış olmasıyla Aida, 111 kişinin kullanmış olmasıyla Taalaybek, 110 kişinin kullanmış olmasıyla Aynura, 107 kişinin kullanmış olmasıyla Nazira, 103 kişinin kullanmış olmasıyla da Ayzada ile Kanıbek, diğerleri de bunları takip etmektedir. Burada dikkati çeken ilk 12 ismin arasında 8 tanesi kızlara ait olmakla beraber sadece 4 tanesinin erkeklere ait isim olmalarıdır. Bu değer de birbirlerine karşı % 100’lük gibi bir oranı da doğrulamaktadır; böylece bu isimlerin Kırgızistan’da en yaygın olarak kullanılan isimler olduğu söylenebilir.

Bundan sonra bir başka dikkati çeken hususa geçmekte yarar vardır: İsimlerin kökenlerine göre tasnif yapılırsa acaba nasıl bir sonuç çıkacaktır? Meseleye bu açıdan bakıldığında **Tablo IV**’te de görüleceği üzere şöyle bir manzara ortaya çıkmaktadır:

Tablo IV: Kırgız İsimlerinin Kökenlerine Göre Dağılımı

Diller	Diğer		Türkçe		Arapça		Rusça		Farsça		İngilizce		Latince Yunanca		TOPLAM	
		%		%		%		%		%		%		%		%
			762	13. ⁴⁹	690	12. ²²	391	6. ⁹²	89	1. ⁵⁸		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰	1.932	34. ²¹
Türkçe			1.484	26. ²⁷	278	4. ⁹²	14	0. ²⁵	47	0. ⁸³	4	0. ⁰⁷		0. ⁰⁰	1.827	32. ³⁵
Arapça			700	12. ³⁹	688	12. ¹⁸	38	0. ⁶⁷	27	0. ⁴⁸		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰	1.453	25. ⁷³
Rusça			63	1. ¹²	14	0. ²⁵	5	0. ⁰⁹		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰	82	1. ⁴⁵
Farsça			102	1. ⁸¹	39	0. ⁶⁹		0. ⁰⁰	9	0. ¹⁶		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰	150	2. ⁶⁶
İngilizce			18	0. ³²	2	0. ⁰⁴		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰	15	0. ²⁷		0. ⁰⁰	35	0. ⁶²
Lat.Yun			7	0. ¹²		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰	14	0. ²⁵	21	0. ³⁷
Belirsiz	147	2. ⁶⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰	147	2. ⁶⁰
Çince	1	0. ⁰²		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰	1	0. ⁰²
Hintçe	1	0. ⁰²		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰		0. ⁰⁰	1	0. ⁰²
	149	2. ⁶⁴	3.136	55. ⁵²	1.711	30. ²⁹	448	7. ⁹³	172	3. ⁰⁵	19	0. ³⁴	14	0. ²⁵	5.152	100

21 binden fazla ismin 5.152 farklı örneği ortaya çıkmıştır. Bu isimlerin büyük bir kısmı birleşik olarak düzenlenmiştir. Bu isimleri, kelimenin kökenlerine göre ve ayrıca hangi dil grubundan bir kelimeyle birleştiklerine bakılarak oluşturulan tabloda, birleşik olmayan ve sadece Türkçe olan isimlerin sayısı 762'dir. Bunun oranı da % 13.⁴⁹'dur. Bunun yanında bir başka Türkçe kelime ile birleşik olarak kullanılan meselâ "Baktı+bek" gibi isimler de 1.484 adettir. Bunun oranı da % 26.²⁷'dir. Sadece Türkçe kelimelerin birleşmesinden değil Türkçe Arapça "Ay+camal" gibi kelimelerin birleşmesinden 278 (% 4.⁹²) adet, Türkçe Rusça "Ay+lira" gibi kelimelerin birleşmesinden 14 (% 0.²⁵) adet, Türkçe Farsça "Ay+zada" gibi kelimelerin birleşmesinden 47 (% 0.⁸³) adet, hatta Türkçe İngilizce "Bek+toktor", "Gul+star" gibi kelimelerin birleşmesinden 4 (% 0.⁰⁷) adet adlar kullanılmıştır. Bu birleşmeler Türkçe ile başlayıp diğer dil ile bitmesi şeklindeki kullanılan bir modelin yanı sıra başka dil ile başlayıp Türkçe ile bitirilen şekilleri de vardır. Meselâ Arapça ile başlayıp Türkçe ile bitirilen "Adil+can" gibi adlardan 700 (% 12.³⁹) adet ad, yine Rusça ile başlayıp Türkçe ile bitirilen "Sovet+bek" gibi adlardan 63 (% 1.¹²) adet ad, Farsça ile başlayıp Türkçe ile bitirilen "Cekşen+bay" gibi adlardan 102 (% 1.⁸¹) adet ad, keza yine çok uzak gibi görünmesine karşın İngilizce ile başlayıp Türkçe ile bitirilen "Metal+bek", "Doktur+bek" gibi adlardan 17 (% 0.³²) adet ad tespit edilmiştir. Buradaki adları sadece Türkçe ile başlayan ya da Türkçe ile biten şeklinde olduğunu söylemek de mümkün değildir. Bu birleşik adların Arapça ile Arapça (Abdı+kahar gibi), Arapça ile Farsça (Adil+nan gibi), Arapça Rusça (Nur+aida gibi), Farsça Arapça (Şoh+ruh gibi), Farsça Farsça (Dil+dara gibi) farklı örneklerini görmek mümkündür. Bunlara ait değerler ve oranları Tablo IV'de de görülmektedir. Şimdi tablodan hareketle genel bir değerlendirme için baktığımızda ilk olarak Kırgızcadaki isimlerin daha çok birleşik halde kullanıldığı anlaşılmaktadır; birleşik ya da değil sadece Türkçe açısından baktığımızda bu isimlerin yaklaşık % 40'nın Türkçe adlar olduğunu görürüz. Geriye kalanların büyük bir kısmı da gene Türkçe ile birleştirilerek türetilmiş adlar (% 21.⁸³) hâlinde kullanılmaktadır. Bu da toplam % 60'ın üzerinde bir orana ulaşmaktadır. Geriye kalan % 40 oran da, Kırgız kültürünün etkilendiği alanları gösteriyor olarak düşünülmelidir. Bunun da oranları birleşik ya da değil salt Arapçadan alınmış isimlerin oranı %24.⁴⁷tür. Buna Arapça adların Türkçe, Farsça ve Rusça birleştirilmiş olanları dâhil edilmemiştir. Bundan sonra sırada ağırlık itibarıyla Rusçanın etkisindeki adlar gelmektedir. Burada da birleşik ya da değil salt Rusçadan alınmış isimlerin oranı %7.⁰¹ dir. Diğer varyantlarıyla beraber Kırgızların kullandığı adlar arasında Rusçanın etkisi % 9'u biraz geçmektedir. Kırgızistan'da bulunan çok farklı milletlerin ve de modern toplumun bir yansıması olarak meselâ "Tıyanşa" adıyla Çince, "İndira" adıyla da Hintçe etkisindeki adlara rastlanmıştır. "Fidel", İskender" ve "Madambek", "Aflatu", "Asie" gibi örneklerle de Latince diyebileceğimiz batı dillerine ait adları Kırgızlar kullanmıştır. Bütün bunlar gerek günümüzde ve gerekse 100-150 yıllık yakın geçmişinde Kırgızların etkilenmiş oldukları kültür kaynaklarını göstermekte olduğunu düşündürmektedir.

Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki bazı adların hangi dile ait olduğu konusunda sıkıntı ve tereddütler yaşanmıştır. Buna dair en belirgin örnek, “mir” sözüden türetilen ya da ek olarak kullanılarak yapılan adlardır. Bu “mir” sözü hem Arapçada hem de Rusçada yer almaktadır. Arapçada bu söz “emir” kelimesinin kökünden türetilmiş olup sadece bu coğrafyada değil Anadolu’da da değişik türevleri kullanılmaktadır. Diğer taraftan bu kelime Rusçada Dünya ve barış anlamına gelmektedir. Bu kelime veya türevlerinden hareketle elde edilen adları çocuklarına koyan Kırgızlar ya da bunu kullanan halen hayatta olan bu kişiler adlarının Rusçada bulunan sözden geldiğini söylemekte ve öyle kabul etmektedirler. Hatta çoğu, bu sözün Arapçada bulunduğunu da bilmemektedirler. “Arapçada da böyle bir söz var, siz hangi anlamda kullanarak bu adı çocuklarınıza koyuyorsunuz” denildiğinde de çok şaşırırlar. Bu, Kırgız toplumunun uzun bir zaman boyunca çevresindeki kültürel kalıpları tanımada oldukça sıkıntılı dönemler geçirmiş olduğunu göstermektedir.

Kırgızların kullandıkları adlarla ilgili tespit edilen son bir husus da imla konusundaki sıkıntıdır. Aldığımız kaynaktaki aynı adların çoğu farklı farklı şekillerde yazılmıştır. Belki bunda kâtip hatası diyebileceğimiz nedenler söz konusu olabilir; ama bundan daha önemlisi farklı yazım modellerinin iradî olduğunu Kırgızların kendilerinin de biliyor ve kabul ediyor olduğudur. Bu farklı yazılıyor olmasının tespit edilebilen ilk nedenlerinden birisi Kril harflerinden ve buna paralel olarak Ruslardan kaynaklanmaktadır. Meselâ Asel adı Kril harfleriyle sonunda miyakıznak harfi kullanılarak “Асель” şeklinde yazıldığı gibi “Асел” şeklinde miyakıznak (ь) harfi olmadan da yazılmaktadır. Bunda Kril alfabesinin rolünün yanında Rusların bazı Türkçe/Kırgızcadaki sesleri telaffuz ederlerken gırtlak kullanım alışkanlıkları bizden farklı olmasının, dolayısıyla kimi kelimeleri bizim telaffuzumuzdan farklı telaffuz etmelerinin rolü olmalıdır. Kril harflerinde ve Rusçadaki temel kural da tıpkı Türkçedeki gibi sesleri birebir işitildiği gibi yazmak olduğundan Ruslar “Asel” adını farklı seslendirdiklerinde sonuna miyakıznak harfi eklemektedirler. Bu, zamanla alışkanlık hâline gelmiş olmalıdır. Bunun yanında yukarıdaki nedenlere bağlı olmadığı düşünülen; ama kesin olarak bu farklılığın nedenlerinin tespitinin şimdilik anlaşamadığı durumlar da vardır. Meselâ Tablo V’de de görüleceği üzere, bu çalışmanın sahibinin de adı olan “Muhiddin” isminin Kırgızistan’da Mahadi, Mahadin, Mahaddin, Muhhidin, Muhidin ve Muhitdin şeklinde 7 farklı imlada yazıldığı tespit edilmiştir.⁴

⁴ Aslında kullanılan bu 3 örneğin de Arapça kökenli kelimeler olduğuna da dikkat edilmelidir.

Tablo V: Kırgızların Kullandıkları “Muhiddin” İsiminin İmlâsı

Sıra	Kril Harfleriyle Tespit Edilen İsim Örnekleri	Lâtin Harfleriyle Tespit Edilen İsim Örnekleri
1	Махади	Mahadi
2	Махадин	Mahadin
3	Махаддин	Mahaddin
4	Муххидин	Muhhidin
5	Мухиддин	Muhiddin
6	Мухидин	Muhidin
7	Мухитдин	Muhitdin

Belki daha çarpıcı bir örnek olması için, **Tablo VI**'da da görüleceği üzere, İslâm peygamberinin adlarından birisi olan “Muhammed”in imlası da Маамат-жан, Маат-керим, Магамат-ибирал, Мамад-али, Мамат, Мамбет, Мамбет-алы, Мамд-али, Мамед, Мамет, Мамуд, Мамит, Махамат-али, Махаммат-али, Махамст, Маһмед, Мкуамбет, Муанбет, Мукамбет, Мукамедий, Муканбедий, Муканбет, Мухамбет, Мухамег-али, Мухамед, Мухамет-али, Мухаммад, Мухаммат, Мухаммед, Мухаммед-али, Муханбет, Nur-muhambet, Ur-mambet olarak 33 farklı şekildedir⁵⁵.

Tablo VI: Kırgızların Kullandıkları “Muhammed” İsiminin İmlâsı

Sıra	Kril Harfleriyle Tespit Edilen İsim Örnekleri	Latin Harfleriyle Tespit Edilen İsim Örnekleri
1	Мааматжан	Maamatcan
2	Мааткерим	Maatkerim
3	Магаматибираил	Magamatibirail
4	Мамадали	Mamadali
5	Мамат	Mamat
6	Маматали	Mamatali
7	Мамбет	Mambet
8	Мамбеталы	Mambetalı
9	Мамбеткул	Mambetkul
10	Мамдали	Mamdali
11	Мамед	Mamed
12	Мамет	Mamet

⁵ **Tablodaki** Mamat-ali, Mambet-kul, Mamet-kabil, Mahamat-can, Mukambet-can, Muhamed-gali, Muhamed-can, Muhamet-can, Muhanbet-alı gibi isimler, örnekleri bir kere kullanıldığı için 33 sayısının içine alınmamıştır.

13	Маметкабыл	Mametkabil
14	Мамуд	Mamud
15	Мамыт	Mamit
16	Махаматали	Mahamatali
17	Махамматали	Mahammatali
18	Махаматжан	Mahamatcan
19	Махамст	Mahamst
20	Махмед	Mahmed
21	Мкуамбет	Mkuambet
22	Муанбет	Muanbet
23	Мукамбет	Mukambet
24	Мукамбетжан	Mukambetcan
25	Мукамедий	Mukamediy
26	Муканбедий	Mukanbediy
27	Муканбет	Mukanbet
28	Мухамбет	Muhambet
29	Мухамегали	Muhamegali
30	Мухамед	Muhamed
31	Мухамедгали	Muhamedgali
32	Мухамеджан	Muhamedcan
33	Мухаметали	Muhametali
34	Мухаметжан	Muhametcan
35	Мухаммад	Muhammad
36	Мухаммат	Muhammat
37	Мухаммед	Muhammed
38	Мухамммедали	Muhammmedali
39	Муханбет	Muhanbet
40	Муханбеталы	Muhanbetalı
41	Нурмухамбет	Nurmuhambet
42	Урмамбет	Urmambet

Bu iki ismin seçiminin subjektif olduğunu kabul etmekle ve aynı zamanda bütün isimlerde böyle bir farklılık olmamakla beraber Kırgızların kullandıkları şahıs isimlerinin imlasında ciddi sorunların olduğu açıktır. Bunun bir rahatsızlık yaratıp yaratmadığı da ayrı bir sorundur.

Adlar üzerine yapılmakta olan çalışmanın burada bitmiş olduğunu söylemek tabi ki imkânsızdır. Bu konuda çalışmaya devam edilecektir. Ancak bu noktada,

22.845 kişilik bir resmî kayıt listesi arasından sadece Kırgızlara ait olan 21.413 kişinin adının tasnif ve tahlilinden, 5.152 farklı ismin kullanıldığı; böylece oldukça zengin bir isim dağılımı olduğu; ancak bu zenginliğin de biraz imla konusunda bir bütünlük olmamasından ve biraz da aynı kelimelerle türetilmiş birleşik isimlerin kullanılmasından kaynaklandığı; bunların içinden en çok Nargiza, Meerim, Kubanıçbek, Asel gibi isimler olduğu; kullanılan isimlerin de % 40'lık bölümünün Türkçe/Kırgızca isimler olduğu; bunun dışındaki isimlerin Kırgızların etkilendikleri kültür alanlarıyla orantılı olarak Arapça, Farsça, Rusça, İngilizce, Yunanca, hatta Hintçe ve Çince isimlerden oluştuğu; ancak bunların da büyük bir kısmına ön ek ya da son ek şeklinde Türkçe ekler getirilerek Türkçeleştirilerek kullanıldığı; ancak aynı isimlerin yazılışlarında çok farklı imlaların bulunduğu görülmüştür.

Bütün bunlar, uzun yıllar boyu *Asya borborunda* diğer milletler ve değişik Türk uruğları arasında yer alan Kırgızların Kırgız olarak kalmalarının ve Kırgız kimliğini sürdürmelerinin en önemli unsurları olmuş olmalıdır.

KAYNAKÇA

Akalın, Ş. H., (1989), “Saltuk-nâmedeki Ad Verme Hadiseleri”, **III. Millî Türk Folkloru Kongresi**, Konya.

----, (2007), “Kitâb-ı Dede Korkut ve Anadolu Türk Dstanlarından Saltuk-nâme”, <http://turkoloji.cu.edu.tr/kisisel/akalin/dedekorkut1.htm>, 12.03.2007

Alimbaev, A., (1991), “İsmın Kanday Keldi?”, **Adam Attarı Cönünde Caştın Cargısı**, 31 Oktyabır, 8-9 b.

Capar[ov] Uulu, Ş., (1994), “Adam Attarı-El Baylığı”, **Zaman Kırgızstan**, 47/6-b 22 İyol, Bişkek.

Caparov, Ş., (1976), “Camı Tarmak-Antroponimika: Elgilüü Adam Attarın İzildöögü İlim”, **Mugallimder Gazetası**, 28 İyül, Bişkek.

----, (1984) “Uluu Ceniş-Adam Attarında”, **Leninçil Caş**, 24 Mart 1984 No: 8185, Bişkek.

Cigitov, S., (2006), “Kırgız Yazı Dilinin Ortaya Çıkması ve İlk Edebî Örnekler”, Aktr. Ulanbek Alimov, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, VI/2 K1ş 2006, İzmir, 521-524.

Cottle, Basil, (1987), **Penguin Dictionary of Surnames**, Harmondsworth, UK.

Eröz, M., (1984), “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri. 11-13 Eylül Ankara**. Kültür Bakanlığı Yayınları. Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Freeman, John, (1973), **Discovering surnames**, Rev. ed. Aylesbury. Shire Publications.

Gökyay, O., (1984),, “Yer Adlarında Kişilerin ve Olayların Payı”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri. 11-13 Eylül Ankara**. Kültür Bakanlığı Yayınları. Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Hanks, Patrick-Flavia, Hodges, (1988), **Dictionary of Surnames**, Oxford.

Hook, J. N., (1982), **Family Names**, New York.

İnayet, A., (2006), “Kaşgarlı Mahmut Hakkında Oluşan Efsaneler Üzerine”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, VI/2 Kış 2006, İzmir, 347-372.

Jones, Goerge, (1990), **German–American Names**, Baltimore.

Karayeva, (2006), “Zina Speaking Names and Numbers of The Great Kyrgyz Epic ‘Manas’”, **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 15, Bişkek.

Kibar, O., (2005), **Türk Kültüründe Ad Verme**, Ankara.

Orcan, S., (1984), “Toponomi ‘Coğrafya Yer Adları Standardizasyonu’nun Milli ve Milletlerarası Önemi”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri. 11-13 Eylül Ankara**. Kültür Bakanlığı Yayınları. Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Osmonkulov, C., (2001), “İsımındı Ayt, Kim Ekenindi Aytıp Berem”, **Erkin Too**, 17 Avgust 2001, Bişkek.

Steward, George,(1979), **American Given Names**, New York.

Tuş, M., (1996), “Osmanlı’da Kadın ve Aile”, **Tarih ve Medeniyet**, 26, (Nisan 1996).

-----, (1999), “**Kayseri Tereke Defterleri** Üzerine Bir Araştırma (1700-1730)”, **Sosyal, S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4, Konya.

Yediyıldız, B, (1984), “Türkiye’de Yer Adları Verme Usulleri ve Yer Adı Değişikliklerinin Tarihî Gelişimi”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri. 11-13 Eylül Ankara**. Kültür Bakanlığı Yayınları. Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Yıldırım, D., (1984), “Coğrafyadan Vatana Geçiş ve Vatan ile Göç Ediş Problemi”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri. 11-13 Eylül Ankara**. Kültür Bakanlığı Yayınları. Başbakanlık Basımevi, Ankara.